

*Бажанов В. О.,**кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права
юридичного факультету**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

СТОРОНИ В АВТОРСЬКОМУ ДОГОВОРІ

Анотація. У публікації досліджуються актуальні питання сторін в авторському договорі. Проводиться аналіз суб'єктів цивільного права та авторського права України. Висвітлюється проблематика участі малолітніх та неповнолітніх осіб у договірних правовідносинах в авторському праві України. Вивчається держава як суб'єкт договірних правовідносин в авторському праві України.

Ключові слова: суб'єкт, сторона, договір, авторський договір.

Постановка проблеми. Необхідно зазначити, що дослідження проблематики суб'єктів цивільних правовідносин та суб'єктів договірних правовідносин в авторському праві України, зокрема, є надзвичайно **актуальним**, оскільки воно безпосередньо пов'язане з реалізацією і захистом прав та інтересів учасників цих правовідносин.

Теоретичною основою проведеного дослідження є праці наступних учених: М.М. Агаркова, Т.В. Боднар, М.І. Брагінського, В.В. Вітрианського, О.В. Дзери, О.С. Іоффе, А.О. Козинця, О.В. Кохановської, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика, О.А. Підпригори та ін.

Нормативною базою дослідження є Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року, Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року, законодавство зарубіжних країн та ряд інших нормативних актів.

Метою цього дослідження є надання загальної характеристики сторонам авторського договору.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають на підставі авторських договорів.

Предметом дослідження є міжнародні акти, нормативно-правові акти України, зарубіжних держав та практика їх застосування, наукові погляди, ідеї, концепції вітчизняних та іноземних вчених у сфері цієї проблематики.

Методологічну основу дослідження склали такі методи: порівняльно-правовий, діалектичний, формально-логічний, системно-структурний та інші. Порівняльно-правовий метод був застосований при дослідженні норм національного, зарубіжного та міжнародного права. Діалектичний метод застосовувався під час дослідження розвитку договірних правовідносин, що виникають на підставі авторських договорів. Для виявлення суперечностей у понятійному апараті у сфері договірних правовідносин, що виникають на підставі авторських договорів, застосовувався формально-логічний метод. За допомогою системно-структурного аналізу були досліджені норми цивільного законодавства України та зарубіжних країн у сфері договірних правовідносин, що виникають на підставі авторських договорів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізувавши положення ст. 31-32 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року (надалі – Закон) [1, ст. 31-32], можна зробити висновок, що сторонами в авторському договорі є автор (або інша особа, якій належать майнові авторські права) та особа (особи), якій (яким) пе-

редаються або надаються майнові права за договором. Для прикладу можна навести авторський договір між Є.І. Муравйовим (автором) та І.Я. Крутим (особа, якій були передані майнові авторські права) щодо передавання виключних майнових прав на вірші [2].

Вважаємо, що питання сторін в авторському договорі тісно пов'язане з питанням суб'єктів авторського права, які можуть реалізовувати свої права шляхом укладання окремих видів договорів.

Відповідно до ст. 435 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року (надалі – ЦК України): «Первинним суб'єктом авторського права є автор твору. За відсутності доказів іншого, автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства); суб'єктами авторського права є також інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону» [3, ст. 435]. Варто зазначити, що ЦК України та Закон не містять обмежень щодо фізичних осіб – суб'єктів авторських прав. Цілком логічним є висновок, що суб'єктами авторських прав можуть також бути малолітні та неповнолітні особи, особи, дієздатність яких обмежена судом, та недієздатні особи.

У літературі можна знайти наступні приклади малолітніх та неповнолітніх осіб, які стали суб'єктами авторського права: у 1984 році у видавництві «Молода гвардія» вийшла книга віршів восьмирічної поетеси Н.Г. Турбіної «Чернетка»; у 1987 році у видавництві «Райдуга» одночасно англійською та російською мовами вийшла книга «Будьмо друзями», яку написали два юних співавтори – К.О. Личова та С. Роу; за 17 років життя Н.М. Рушева створила приблизно 11 тисяч малюнків та інші [4].

Отже, поняття «суб'єкт цивільного права» та «суб'єкт авторського права» не є тотожними.

У той же час, необхідно дослідити питання співвідношення понять «суб'єкт авторського права» та «сторона авторського договору».

Так, малолітня особа (у віці до чотирнадцяти років) може бути суб'єктом авторського права, а отже, може визнаватися автором твору. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 31 ЦК України малолітня особа має право здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом [3, ст. 31]. До таких прав насамперед слід віднести право:

- на визнання малолітнього творцем об'єкта права інтелектуальної власності (ст. 423 ЦК України);
- перешкоджати будь-якому посяганням на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності (ст. 423 ЦК України);
- вимагати використання свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо, або забороняти таке використання імені (ст. 438 ЦК України);
- використовувати псевдонім [5, с. 77].

Варто зауважити, що положення цієї статті ЦК України стосуються виключно особистих немайнових авторських прав. Отже, розпоряджатися своїми майновими авторськими правами малолітня особа не може. У цьому випадку необхідно застосовувати положення ст. 242 ЦК України: «Батьки (усиновлювачі) є законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей; опікун є законним представником малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною» [3, ст. 242]. Можна зробити висновок, що розпорядження майновими авторськими правами від імені малолітньої особи можуть здійснювати батьки, усиновлювачі або опікуни цієї малолітньої особи.

Цілком логічним є те, що неповнолітня особа також може бути суб'єктом авторського права. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 32 ЦК України неповнолітня особа (у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років) має право самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом [3, ст. 32]. Можливість неповнолітньої особи самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом, є суттєво ширшою, ніж це передбачено для малолітніх фізичних осіб, оскільки окрім здійснення особистих немайнових прав, неповнолітні можуть самостійно та на власний розсуд здійснювати усі майнові права щодо створених ними об'єктів інтелектуальної власності, що передбачені у Книзі 4 ЦК України [5, с. 80]. Варто також зазначити, що у п. б ч. 2 ст. 21 ЦК Молдови [6, ст. 21], ч. 2 ст. 22 ЦК Казахстану [7, ст. 22] містяться практично аналогічні норми, в яких закріплена можливість неповнолітніх розпоряджатися своїми майновими авторськими правами. Отже, можемо зробити висновок, що неповнолітні особи можуть бути стороною в авторському договорі.

Творцями об'єктів авторського права можуть бути недієздатні особи та особи, дієздатність яких обмежена.

Відповідно до ч. 2 ст. 37 ЦК України, фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена, може самостійно вчиняти лише дрібні побутові правочини [3, ст. 37]. Цілком логічним є висновок, що фізична особа, дієздатність якої обмежена, не може самостійно розпоряджатися майновими правами інтелектуальної власності, а отже, не може бути стороною в авторському договорі. Проте, на нашу думку, необхідно проаналізувати ч. 3 ст. 37 ЦК України, в якій зазначається, що правочини щодо розпорядження майном та інші правочини, що виходять за межі дрібних побутових, вчиняються особою, цивільна дієздатність якої обмежена, за згодою піклувальника [3, ст. 37]. Отже, з нашої точки зору, фізична особа, дієздатність якої обмежена, може бути стороною в авторському договорі за умови отримання попередньої згоди від піклувальника, яка має бути виражена у письмовій формі.

Так, наприклад, автор твору бажає передати свої виключні майнові права на твір іншій особі за відповідну винагороду. У цьому випадку піклувальник спочатку повинен з'ясувати зміст цього договору. Якщо цей договір не суперечить інтересам та правам автора (фізичної особи, дієздатність якої обмежена), піклувальник може надати письмову згоду на укладання такого договору. За наявності вказаної згоди, яка, на нашу думку, має міститися в додатках до договору, автор (фізична особа, дієздатність якої обмежена) може бути стороною в авторському договорі.

Згідно ч. 2, 3 ст. 41 ЦК України: «Недієздатна фізична особа не має права вчиняти будь-якого правочину; правочини від імені недієздатної фізичної особи та в її інтересах вчиняє її опікун» [3, ст. 41]. Можна зробити висновок, що

недієздатна особа не може розпоряджатися майновими правами інтелектуальної власності, а отже, не може бути стороною в авторському договорі.

Похідними суб'єктами авторських прав можуть бути спадкоємці, юридичні особи та інші особи. Відповідно до ст. 429 ЦК України юридичним особам можуть належати майнові права інтелектуальної власності [3, ст. 429]. Отже, можемо зробити висновок, що юридична особа може розпоряджатися належними їй майновими авторськими правами та може бути стороною в авторському договорі.

Існує точка зору, що суб'єктом авторського права також може бути держава Україна, до якої майнові права можуть переходити на підставі договору або закону [5, с. 727].

На нашу думку, ця позиція є правильною, оскільки держава може бути стороною в авторському договорі, тому що держава може отримати та передати майнові авторські права за договором (наприклад, автор може укласти з державою договір про передання останній виключних майнових авторських прав за відповідну винагороду).

Проте, виникає питання: який державний орган буде представляти інтереси держави в авторському договорі. На нашу думку, Державна служба інтелектуальної власності, що є центральним органом виконавчої влади, може бути стороною в авторському договорі від імені держави Україна. Відповідно до п. 24 ст. 4 Положення про Державну службу інтелектуальної власності України, що було затверджене Указом Президента України від 8 квітня 2011 року № 436/2011 Державна служба інтелектуальної власності здійснює управління об'єктами державної власності [8, ст. 4]. Оскільки державі можуть належати майнові права інтелектуальної власності, вважаємо, що Державна служба інтелектуальної власності має право укладати авторські договори від імені держави, а отже, бути стороною в авторському договорі.

У той же час, Ю.М. Дзера відзначає, що у силу свого особливого правового статусу держава може реалізовувати свою правосуб'єктність як безпосередньо, так і опосередковано. Безпосередня реалізація правосуб'єктності держави здійснюється через органи державної влади, а опосередковано – через підприємства, установи, організації [9, с. 462].

Враховуючи цю позицію, вважаємо, що у випадку безпосередньої реалізації державою своєї правосуб'єктності у договірних правовідносинах, які виникають з приводу майнових авторських прав, стороною в авторському договорі від імені держави може бути не тільки Державна служба інтелектуальної власності, а й інший державний орган, який має повноваження юридичної особи (наприклад, автор може передати за винагороду Міністерству фінансів України свої виключні майнові права на твір). Якщо реалізація правосуб'єктності держави здійснюється опосередковано, то стороною в авторському договорі може бути державне підприємство, наприклад, Державне підприємство спиртової та лікеро-горілчаної промисловості «Укрспирт».

На підставі проведеного дослідження можемо зробити наступні **висновки**:

- сторонами в авторському договорі є автор (або інша особа, якій належать майнові авторські права) та особа (особи), якій (яким) передаються або надаються майнові права за договором;
- сторонами в авторському договорі можуть бути як первинні, так і похідні суб'єкти авторських прав;
- будь-якою із сторін в авторському договорі можуть бути фізичні, юридичні особи, а також держава;
- фізична особа, дієздатність якої обмежена, може бути

стороною в авторському договорі за умови отримання попередньої згоди від піклувальника, яка має бути виражена у письмовій формі;

– у договірних правовідносинах в авторському праві України держава може реалізувати свою правосуб'єктність як безпосередньо, так і опосередковано.

Література:

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ // ВВР. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
2. Муравьев Е. И. Материал из Википедии – свободной энциклопедии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%8C%D1%91%D0%B2_%D0%95%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // ВВР. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
4. Гальперин Л.Б. Реализация авторских прав несовершеннолетними / Гальперин Л.Б., Евстигнеева Н.И. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.law.edu.ru/article/article.asp?articleID=177939>.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / За відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – Т. I. – 832 с.
6. Гражданский кодекс Республики Молдова от 06.06.2002 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.gk-md.ru/kn1_1_100.html.
7. Гражданский кодекс Республики Казахстан (Общая часть) от 27.12.1994 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1006061.
8. Указ Президента України «Про затвердження Положення про Державну службу інтелектуальної власності України» від 08.04.2011 № 436/2011 // Офіційний вісник Президента України. – 2011. – № 10. – ст. 563.
9. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.

Бажанов В. А. Сторони в авторском договоре

Аннотация. В публикации исследуются актуальные вопросы сторон в авторском договоре. Анализируются субъекты гражданского права и авторского права Украины. Освещается проблематика участия малолетних и несовершеннолетних лиц в договорных правоотношениях в авторском праве Украины. Изучается государство как субъект договорных правоотношений в авторском праве Украины.

Ключевые слова: субъект, сторона, договор, авторский договор.

Bazhanov V. Parties in the copyright agreement

Summary. In this publication current issues of parties in the copyright agreement are examined. The subjects of civil law and copyright law of Ukraine are analyzed. The problems of participation of minors in the contractual relations in the copyright law of Ukraine are highlighted. The state as the subject in contractual relations in copyright law of Ukraine is studied.

Key words: subject, party, contract, copyright agreement.